

لا اله الا الله محمد رسول الله

دانشگاه شیراز

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی

موضوع:

بررسی جرم دستکاری بازار اوراق بهادار در حقوق ایران ، ترکیه و فرانسه

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر شهرام ابراهیمی

استاد مشاور

جناب آقای دکتر محمد هادی صادقی

نگارنده:

رادا اسدپور پیرانفر

نیم سال دوّم تحصیلی : ۱۳۹۱ - ۱۳۹۰

تقدیر و تشکر

بدین وسیله از زحمات استاد راهنما جناب آقای دکتر شهرام ابراهیمی در تهیه و تدوین و استادان مشاور و داور جناب آقای دکتر صادقی و جناب آقای دکتر فروغی در بررسی و ارزیابی اثر، کمال تشکر را دارم و به پاس الطاف بی شائبه ایشان، مراتب تقدیر خود را عرض نمایم.

چکیده

امروزه با گسترده شدن بازارهای مالی و از جمله بازار سرمایه و برجسته شدن هدف کسب منفعت از معاملات، پدیده دستکاری - که باعث عدم اعتماد عمومی به متوازن و متعادل بودن بازارهای اوراق بهادار و کاهش کارایی آنها می شود - در ادبیات و دنیای اقتصاد جلوه ای تازه به خود گرفته است. این پدیده که نتیجه کمبودهای ساختاری بازار است با گمراه نمودن سرمایه گذاران از طریق ارائه نمایش کاذب از فعالیت معاملاتی سهام و ترغیب آنان به خرید سهام مورد نظرشان ظهور می یابد. همراه با رشد ابزارهای نوین در مدیریت مالی و تکامل بازارهای اقتصادی به سمت کارایی بیشتر، لزوم وجود کنترل و آئین نامه های خاص در مقابله با این پدیده به منظور جلوگیری از تحریف اذهان سرمایه گذاران و مقابله با قیمت های کاذب نمود می یابد. شناسایی الگوی رفتاری دستکاری و مقایسه آن با کشورهای مطرح در این زمینه باعث توسعه همه جانبه و تعمیق بازار سرمایه به عنوان موتور محرکه توسعه اقتصادی و ارتقای کارایی بازار و نهایتاً تخصیص بهینه منابع مالی به حوزه های اقتصادی خواهد شد. در این پژوهش دستکاری بازار و انواع و روش های آن در مقایسه با کشور ترکیه و فرانسه با رویکرد جزای اختصاصی مورد بررسی قرار گرفته است و سپس به تطبیق عناصر تشکیل دهنده جرم دستکاری بازار، در قوانین این سه کشور پرداخته شده است. در این راستا تلاش بر این است که مقررات قانونی بازار اوراق بهادار ایران با مقررات کشورهای ترکیه و فرانسه در خصوص موضوع تطبیق داده شود و تفاوتها و مآلاً ضعفها و قوت های هر کدام از سیستم ها معلوم گردد. در این تحقیق مفهوم دستکاری بازار اوراق بهادار مورد بررسی قرار گرفته و همچنین سعی شده است که توجیه حقوقی مطلوب و مبانی نظری قابل اعمال در مورد ممنوعیت دستکاری بازار اوراق بهادار بررسی گردد. و در ادامه ارکان این جرم بصورت تطبیقی مورد تفقه قرار گرفته و در خاتمه ضمانت اجراهای کیفری و اداری نسبت به دستکاری کنندگان بازار اوراق بهادار مورد بررسی قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: اوراق بهادار، دستکاری، اغوا، ترغیب به معامله، ایجاد قیمت ساختگی، گمراه کردن

فهرست تفصیلی مطالب

چکیده.....	۴
مقدمه.....	۸
الف: تشریح و بیان مسئله.....	۸
ب : پیشینه پژوهشی.....	۱۱
ج : اهداف تحقیق.....	۱۳
د: سوالات تحقیق.....	۱۴
ه: کاربردهای تحقیق.....	۱۴
و: بیان واژگان کلیدی.....	۱۴
فصل اول: مفاهیم و کلیات.....	۱۵
مبحث اول : تعریف ، ماهیت و اقسام بورس.....	۱۶
گفتار اول: تعریف بورس و ماهیت آن.....	۱۶
گفتار دوم: اقسام بورس و اهمیت آن.....	۱۸
مبحث دوم : مفهوم جرم بورس اوراق بهادار و مبانی آن.....	۲۱
گفتار اول: مفهوم جرم بورس اوراق بهادار	۲۱
گفتار دوم : مبانی جرم بورس اوراق بهادار	۲۲
بند اول: مبانی اقتصادی.....	۲۲
بند دوم: مبانی حقوقی.....	۲۴
مبحث سوم: مفهوم و سابقه دستکاری	۲۷
گفتار اول: مفهوم دستکاری	۲۷
گفتار دوم : سابقه.....	۳۵

بند اول: سابقه دستکاری در فرانسه و ترکیه.....	۳۵
بند دوم : سابقه دستکاری در ایران.....	۳۹
مبحث چهارم : انواع دستکاری بازار.....	۴۱
گفتار اول : دستکاری مبتنی بر اطلاعات.....	۴۱
گفتار دوم : دستکاری مبتنی بر معامله.....	۴۴
مبحث پنجم : روش های دستکاری.....	۴۷
فصل دوم : ارکان جرم و واکنش ها	۵۱
مبحث اول : رکن قانونی.....	۵۲
مبحث دوم : رکن مادی	۵۸
گفتار اول: مرتکب جرم.....	۵۸
بند اول : مباشرت در جرم.....	۵۸
بند دوم: شرکت و معاونت در جرم.....	۶۵
گفتار دوم : رفتار مجرمانه (فعل ارتكابی - ترک فعل).....	۷۵
بند اول : جنبه ایجابی.....	۷۵
بند دوم : ترک فعل.....	۹۵
گفتار سوم : وقوع نتیجه.....	۹۸
گفتار چهارم : مطلق و مقید بودن جرم.....	۱۰۱
مبحث سوم : رکن روانی (معنوی)	۱۰۶
گفتار اول : سوء نیت عام	۱۰۶
گفتار دوم : سوء نیت خاص	۱۰۷
گفتار سوم : رکن روانی جرم دستکاری بازار.....	۱۰۸

۱۱۸.....	مبحث چهارم : واکنشها و ضمانت اجراها.....
۱۲۵.....	نتیجه گیری .....
۱۳۱.....	پیشنهادات.....
۱۳۳.....	فهرست منابع و مآخذ.....
۱۳۳.....	الف - منابع فارسی.....
۱۳۶.....	ب - منابع ترکی.....
۱۴۰.....	ج - منابع لاتین.....

مقدمه

مطالعه در مورد جرم دستکاری بازار اوراق بهادار؛ از آنجا که مرتکبان آن به طور معمول نه از اقشار عادی جامعه، بلکه از اشخاص حرفه ای، متخصص و ذی نفوذ و دارای رانت اطلاعاتی قوی هستند؛ حائز اهمیت است. و لذا به دلایلی همچون، ضرورت آگاهی از قوانین متفرقه حوزه جرایم اقتصادی، اولویت سیاست جنایی ایران، تحولات اقتصادی و سیاسی کشور و به موازات آن نیاز به قوانین جدید و روزآمد کردن حقوق کیفری ایران، نیاز قضات و مسئولین امر به آگاهی از این قوانین و تحلیل های حقوقی مختلف برای اجرای بهتر عدالت و پیچیدگی این جرم، و تطبیق مقررات موجود با قوانین دو کشور پیشرفته و صاحب سبک همچون فرانسه و ترکیه جهت بهبود قوانین فعلی، تحقیق در مورد چنین جرمی را ضروری می ساخت.

الف: تشریح و بیان مسئله

اخلاقی کردن بازارها، دلیل اصلی انجام اصلاحات مختلف در قوانین و مقررات بورس، چه در کشور ما و چه در کشورهای دیگر مثل ترکیه و فرانسه است.

در فرانسه قانون ۳ ژانویه ۱۹۸۳ در مورد رشد سرمایه گذاری و حمایت از سپرده گذاری، قانون ۲ اوت ۱۹۸۹ راجع به امنیت و شفافیت بازارهای مالی و قانون ۲ ژوئیه ۱۹۹۶ مربوط به روزآمد کردن فعالیت های مالی در این راستا به تصویب رسیده است.

آن چه مهم است؛ این است که بدانیم هدف قانونگذار از تصویب همه این قوانین حمایت از فعالیت های اقتصادی فعالان اقتصادی بوده است. به عبارت دیگر، قانونگذار با تصویب این قوانین در پی حمایت از سرمایه گذاری و سپرده گذاری است و نه حمایت از سرمایه گذاران و سپرده گذاران.

در این راستا، قانون ۲ اوت ۱۹۸۹ فرانسه علاوه بر مجازات اداری که توسط کمیسیون معاملات بورس

اعمال می گردد ، امکان مجازات های کیفی را نیز برای جرائم بازار بورس اوراق بهادار پیش بینی کرده است.

در کشور ترکیه حقوق بازار سرمایه ، شاخه مستقلی از حقوق است و در ماده ۱ قانون بازار سرمایه تحت عنوان موضوع و هدف آمده است : « موضوع این قانون ، کنترل و تنظیم فعالیت بازار سرمایه در فضای اعتماد ، شفافیت و با ثبات برای حفظ حقوق و منافع سرمایه گذاران و سپرده گذاران ؛ به منظور تأمین شرکت مؤثر و گسترده مردم در رشد اقتصادی ، از طریق سرمایه گذاری پس اندازهای کوچک در بازار اوراق بهادار می باشد » .

تصریحات فوق نشان می دهد که ویژگی های بازار سرمایه و اهداف قانون بازار سرمایه حاکی از اهمیت فضای امن بازار است .

در ایران از مجموعه مقررات مربوطه بر می آید که هدف برجسته از تصویب قوانین ، جلوگیری از رانت اطلاعاتی ، تضییع حقوق عامه و شفاف سازی معاملات ، انجام صحیح و دقیق وظائف توسط فعالان بازار ، اعمال نظارت دولتی و کنترل بازار و مهم تر از همه پرهیز از بحران های ایجاد شده طی سالهای قبل و جلوگیری از سوء استفاده های مالی اشخاص است.

در این راستا با تصویب قانون تأسیس بورس اوراق بهادار در سال ۱۳۴۵ سازمان کارگزاران بورس اوراق بهادار به عنوان نهاد مجری و ناظر بازار سرمایه ، در پانزدهم بهمن ۱۳۴۶ فعالیت خود را آغاز کرد .

بازار اوراق بهادار و به عبارتی بورس اوراق بهادار ، جزء اصلی بازار سرمایه است که در آن تنها داد و ستد اوراق بهادار ، نظیر سهام شرکت ها و اوراق مشارکت صورت می پذیرد . در این بازار با نظارت و کنترل شرکت های پذیرفته شده در بورس ، سرمایه های اندک جامعه به سمت واحد های مفید و مولد اقتصادی هدایت و در نتیجه سبب افزایش سرمایه گذاری ، اشتغال ، تولید و کنترل تورم می شود .

در کنار مزایای بورس ، از جمله گسترش مالکیت مردمی و ایجاد زمینه لازم جهت مشارکت عامه در فعالیت های اقتصادی ، جمع آوری سرمایه های جزئی و پراکنده ، بکارگیری پس اندازهای راکد در امر تولید ، کنترل حجم پول ، رشد تولید ناخالص ملی و کسب بازده مناسب در مقابل تورم و نیز اطمینان از سرمایه گذاری به دلیل شفافیت اطلاعات ، معضلی به نام مفاسد اقتصادی وجود دارد که در پی رشد و توسعه تجارت و فعالیت های اقتصادی زمینه ظهور می یابد.

جرم دستکاری از جمله جرائم علیه نظام اقتصادی کشور بوده ، آثار زیانبار آن بر امر تولید ، تجارت و سرمایه گذاری ، محرز و مسلم است . این نوع جرائم عموماً به دلیل ایجاد بی عدالتی اطلاعاتی و امکان کسب بازدهی بیشتر برای برخی افراد ، موجب کاهش مشارکت سرمایه گذاران در بازار اوراق بهادار شده و از این طریق به اقتصاد ملی آسیب می زند ؛ بدین لحاظ در کشور ما نیز مانند اکثر کشورها ، برای کنترل و مقابله با این پدیده ، تدابیر و واکنش های کیفری اتخاذ و مجلس شورای اسلامی در تاریخ اول آذرماه ۱۳۸۴ در جهت حمایت هرچه بیشتر کیفری از نظام اقتصادی کشور ، قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران را تصویب کرد .

این قانون در فصل ششم (جرائم و مجازات ها) اعمالی را به منظور جلوگیری از سوء استفاده های مالی اشخاص ، به قید ضمانت اجراهای کیفری ، ممنوع اعلام کرده است .

با توجه به اینکه این جرم ممکن است به طرق متنوعی اتفاق بیافتد و در مسائل کیفری وجود اصل قانونی بودن جرم و مجازات ما را از تفسیر موسع و گسترده منع می کند و نیز ضرورت تشریح شفاف اعمال مجرمانه ، رویکرد اتخاذی از سوی مقنن و قضات باید با در نظر گرفتن ملاحظات خاص صورت گیرد . هم چنین با عنایت به اینکه هر معامله موجب تغییر در بازار می شود و جرم دستکاری باید محدود به مواردی شود که به حدی اهمیت داشته باشد که لزوم مجرم تلقی کردن شخص را توجیه کند ، حساسیت امر افزایش پیدا می کند .

بنا براین بطور کلی از یک سو، ایجاد بازاری امن و حمایت از سرمایه گذار ، لزوم بررسی دقیق این جرم را به ذهن متبادر می کند و از سوی دیگر اصل تفسیر مضیق و بعد منفی مداخله بیش از حد در معاملات بوسیله نظام قضائی و نیز لزوم ایجاد قابلیت پیش بینی برای افرادی که محتمل است این جرم را مرتکب شوند ، قانونگذار و قاضی را به سمت محدود کردن میزان محکومیت برای این جرم سوق می دهد . با توجه به دو جنبه متزاحم مطروحه در بررسی جرم دستکاری باید هر دو آنها را مد نظر قرار داد .

قانون بازار اوراق بهادار ایران مصوب ۱۳۸۴ نیز همین مسیر را پیموده است . بنابراین هدف آن است که با حمایت از تمامیت و امنیت بازار در برابر زیان هائی که احتمالاً ممکن است به آن وارد شود، آن را تا جائی که ممکن است رقابتی کنیم.

لذا مسئله اساسی : «ایجاد تعادل» میان دو جنبه فوق برای « تأمین و حفظ حقوق و منافع سرمایه گذاران و شرکت های تجاری » می باشد.

ایجاد تعادل به نحوی که شرکت های تجاری از جهت آزادی در خلاقیت و ابتکار عمل در اقدامات تجاری با احساس امنیت بدون نگرانی از دستکاری قلمداد شدن اقدامات تجاری مشروع خود فعالیت کنند و سرمایه گذاران با اعتماد به فضای امن بازار بتوانند انتخاب صحیح برای کسب منفعت داشته باشد.

ب : پیشینه پژوهشی

در دنیای امروز ، پیشرفت ساختار های مدرن اقتصادی ، جهانی شدن تجارت ، گسترش شرکت های ملی و بین المللی و افزایش حجم معاملات بورس در نظام های مدرن مالی ، موجب

اهمیت روز افزون اقتصاد در سطح کلان شده است . دولت ها نیز با تدابیر سیاست جنایی خاص و حقوق کیفری اقتصادی در جهت حمایت از این ساختارها ، گام برداشته اند .

قانونگذار ایران نیز در سالهای اخیر با توجه به سیاست خصوصی سازی و کوچک سازی دولت در راستای اصل ۴۴ قانون اساسی و اهمیت یافتن معاملات اوراق بهادار در راستای تحقق اهداف اصل مذکور ، قوانین مالی متعدد و از جمله قانون بازار اوراق بهادار را تصویب نموده است. تحقیقاتی که در چند سال اخیر در ارتباط با بازار اوراق بهادار انجام شده بیشتر جنبه تخصصی در حوزه بورس و مدیریت مالی داشته است .

اگر چه در زمینه حقوق اقتصادی و جرم شناسی جرائم مالی مطالعاتی صورت گرفته لکن به جهت فقدان سابقه قانونی جرم انگاری این عناوین در حقوق موضوعه ؛ ادبیات حقوقی ایران و رویه قضائی با آنها نا آشناست و مطالعه اندکی در خصوص این جرائم صورت گرفته است .

از آثار محدود در این زمینه ، می توان کتاب حقوق کیفری بازار اوراق بهادار را نام برد که در آن نویسنده - آقای غلامعلی میرزائی منفرد - در صفحات ۱۲۳ الی ۱۵۵ به این موضوع پرداخته لکن در این کتاب به این جرم در کشور های ترکیه و فرانسه هیچگونه اشاره ای نشده است.

در مورد جرم موضوع پایان نامه با رویکرد تطبیقی ، هیچگونه سابقه تحقیقی و پژوهشی وجود ندارد و تنها پژوهش مرتبط موجود در این زمینه ، پایان نامه ای با موضوع کلی مطالعه تطبیقی جرائم بورس اوراق بهادار (و نه جرم دستکاری بازار به طور خاص) در حقوق جزای ایران و فرانسه پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی دانشگاه امام صادق (ع) تابستان ۱۳۸۶ نوشته مجتبی جعفری است .

همچنین یک پایان نامه توسط امین الله زمانی با عنوان بررسی حقوقی بند ۳ ماده ۴۶ قانون بازار اوراق بهادار به عنوان پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی در دانشگاه امام صادق (ع) در تابستان ۱۳۸۷ به رشته تحریر در آمده است .

تحقیق حاضر با موانعی از جمله کمبود منابع داخلی در خصوص موضوع مورد نظر روبرو بوده و با بررسی جامع و رویکرد تطبیقی، اولین پژوهش به شمار خواهد آمد.

ج: اهداف تحقیق

با عنایت به اینکه تحقیق حاضر سعی در " بررسی شیوه ها و ارکان متشکله " جرم خاص حوزه بازار اوراق بهادار، موضوع مواد ۴۶ و ۴۷ فصل ششم قانون جدید التصویب بازار اوراق بهادار با تطبیق و مقایسه با کشورهای ترکیه و فرانسه را دارد، امید است در جهت کمک به اصلاح و تدوین قوانین و مقررات، استفاده قضات جهت صدور آراء قضائی و اساتید و دانشجویان حقوق در امور تحقیق و پژوهش و دست اندر کاران سازمان بورس و خصوصاً مراجعی چون قوه قضائیه، مجلس شورای اسلامی و مراکز دانشگاهی علمی و پژوهشی حقوق، مورد بهره برداری قرار گیرد.

لذا با لحاظ " ضرورت فرهنگ سازی برای جذب سرمایه گذاران " که می تواند منافع قابل توجهی را برای بازار سرمایه و اقتصاد ایران به همراه داشته باشد، از جمله اهداف این تحقیق می تواند فراهم کردن زمینه های آگاهی بر لزوم و اهمیت توسعه چارچوب قانونی و مقرراتی بازار اوراق بهادار، تقویت نظام تنظیمی و نظارتی بورس بویژه در موارد مربوط به دستکاری بازار و حمایت از سرمایه گذاران باشد.

مهم تر از همه این که موضوع حاضر از یک سو، به تبیین جرم دستکاری بازار با ابعاد و ویژگی های آن کمک می نماید و از سوی دیگر، تطبیق و مقایسه تجربیات قانونگذاری دیگر کشورها در مورد جرم مذکور می تواند در جهت رفع ایرادات و تقویت نقاط قوت قوانین داخلی مؤثر واقع شود.

د: سوالات تحقیق

۱ - شیوه های مختلف جرم دستکاری بازار کدام است؟

۲ - ارکان اساسی جرم دستکاری بازار چیست؟

ه: کاربردهای متصور از تحقیق

به طور کلی هدف از این تحقیق این است که جنبه های مختلف و عناصر جرم دستکاری در بازار اوراق بهادار به طور تطبیقی مورد بررسی و تحقیق قرار گیرد و با بیان مسائل مرتبط با این بحث، در رابطه با مسائل مبهم چاره حقوقی اندیشیده شود.

و: بیان واژگان کلیدی

بورس، اوراق بهادار، جرم دستکاری، جرائم بورسی، دستکاری بازار، انتشار اطلاعات، اغوا، ترغیب به معامله، ایجاد قیمت ساختگی، گمراه کردن، کارگزار

فصل اول : مفاهيم و کلیات

در این فصل به روال معمول ، اشاره ای به تعریف ، ماهیت و اقسام بورس می شود . سپس در مبحث دوم مفهوم جرم بورس اوراق بهادار را بیان نموده، مبانی حقوق کیفری آن را مطالعه می کنیم. در مبحث سوم ، مفهوم و سابقه دستکاری در حقوق سه کشور ایران ، فرانسه و ترکیه را مورد مذاقه قرار می دهیم و در پایان این فصل انواع و روش های دستکاری بازار را بررسی خواهیم نمود.

مبحث اول : تعریف ، ماهیت و اقسام بورس

در این مبحث برای ورود به بحث اصلی و آشنایی هر چه بیشتر با جرم دستکاری بازار اوراق بهادار ؛ مقدماً به تعریف بازار بورس اوراق بهادار و ماهیت آن و نیز اقسام بورس و هم چنین بیان اهمیت این بازار در نظام اقتصادی جامعه می پردازیم .

گفتار اول : تعریف بورس و ماهیت آن

بازار بورس ، به معنی یک بازار متشکل و رسمی سرمایه است که در آن خرید و فروش سهام شرکت ها یا اوراق قرضه دولتی یا مؤسسات معتبر خصوصی، تحت ضوابط و قوانین و مقررات خاصی انجام می شود. مشخصه مهم بورس اوراق بهادار ، حمایت قانون از صاحبان پس اندازها و سرمایه های راکد و الزامات قانونی برای متقاضیان سرمایه است.^۱

بورس نام یک تاجر بلژیکی بنام واندربورس مقیم شهر آنورس بوده که چون برای نخستین بار این بازار در مقابل خانه تاجر نامبرده بوجود آمد معامله کنندگان نام محل معامله را بورس نامگذاری

---

^۱ هرچند در نظام های حقوقی دیگر کشور ها غالباً حمایت از سرمایه گذاری جایگزین حمایت از سرمایه گذاران شده است.

کردند و از آن به بعد هر وقت صحبت از بورس می رفت مفهوم معامله اوراق بهادار در محل معین به نظر می رسید .

این بازار ، مکان خاصی است که در آن معاملات عمده و اغلب مدت دار انجام می گیرد و در این معامله کالائی تحویل داده نمی شود؛ بلکه خریدار منتظر است که از بالا رفتن قیمت استفاده نماید. دایره المعارف امریکانا در تعریف بورس می نویسد : « بورس سازمانی است که سرمایه گذاران را قادر می سازد تا اوراق قرضه یا سهام شرکت ها را خرید و فروش کنند . بورس ها را به انضمام بازارهای خارج از بورس، گاهی بازارهای اوراق بهادار نیز می گویند.

بازار اوراق بهادار از سویی مرکز جمع آوری پس اندازها و نقدینگی بخش خصوصی به منظور تأمین مالی پروژه های سرمایه گذاری است و از سوی دیگر، مرجع رسمی و مطمئنی است که دارندگان پس اندازهای راكد ، می توانند محل نسبتاً مناسب و ایمن سرمایه گذاری را جستجو کرده و وجوه مازاد خود را برای سرمایه گذاری در شرکت ها به کار انداخته و یا با خرید اوراق قرضه شرکت های دولتی و یا معتبر خصوصی ، از سود معین و تضمین شده ای برخوردار شوند.^۱

ماده ۳ قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران در تعریف بورس می گوید : « بازاری متشکل و خود انتظام است که اوراق بهادار در آن توسط کارگزاران و یا معامله گران طبق مقررات این قانون ، مورد داد و ستد قرار می گیرد . »^۲

بورس با احتمال توأم است ؛ بعضی مواقع این احتمال به قدری نوسان دارد که عمل بورس به قمار شباهت پیدا می کند و از این جهت مورد اعتراض قرار می گیرد و مخالفین زیادی پیدا می کند و بعضی آن را معامله روی موهومات که اغلب با تماس تلفنی انجام می شود ، می نامند .

---

۱ . امینی ، محمد کیوان ، آشنایی با بورس ، مجله اروند ، سال دوم ، ش ۳ ، تیر ماه ۱۳۸۰ ، ص ۲۵

۲ . قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران ، مصوب ۱ / ۹ / ۱۳۸۴ ، بند ۳ ماده ۱

در مجموع تشکیلات بورس امروزه در کشورهای پیشرفته یک واقعیت انکار ناپذیر می باشد و بر خلاف آنچه که مخالفین ابراز می کنند، تسهیلات زیادی در گشایش وضع مالی موسسات اقتصادی کشورهای متری داشته است.^۱

این تشکیلات، مکانی است آماده و در دسترس برای کسانی که می خواهند اوراق بهادار بخرند و بفروشند. بزرگترین ویژگی آن منفعت برای کل جامعه است، مضافاً اینکه از شیوه های سازمان یافته ای برای معامله در اوراق بهادار تبعیت می کند که تعداد بدیل های سرمایه گذاری در دسترس را برای افراد علاقه مند، افزایش می دهد. این ویژگی، کل موجودی های پولی را برای تأمین مالی واحدهای تولیدی فراهم ساخته و در اختیار آنان قرار می دهد.

گفتار دوم: اقسام بورس و اهمیت آن

بورس کالا، بورس فلزات، بورس کشاورزی، بورس اوراق بهادار، بورس اسناد خزانه از مهم ترین انواع بازار بورس هستند.

در بورس افراد حقیقی و حقوقی توسط کارگزاران خود به داد و ستد می پردازند و در آن خریدار و فروشنده می توانند یک فرد یا یک شرکت باشند. این خرید و فروش تابع قوانین خاصی است؛ که در مورد همه و با هر مقدار سرمایه به صورت یکسان برخورد می کند. در خصوص اهمیت بازار مذکور می توان به موارد زیر اشاره نمود:

الف) رقابتی بودن: در ادبیات اقتصادی همواره از بازار رقابت کامل به عنوان کاراترین نوع بازار نام می برند. بازار رقابت کامل از ویژگی های ذره ای بودن، همگن بودن، آزادی ورود و خروج، تحرک منابع و نیز اطلاعات کامل برخوردار می باشد.

---

۱. کاظمی، محمدرضا، بورس اوراق بهادار، چاپ اول، موسسه انتشارات خرد پیروز، ۱۳۷۵، ص ۲

بحران های مالی سالهای اخیر سبب تغییراتی در تمامی بازارها چه به شکل تعلیق معاملات یا بسته شدن بازار و چه به شکل تغییر ماهیت و عملکرد بازار شده و امکان رقابت بین بازارها را افزایش داده است . رقابت بین بازارهای بورس پدیده ای جدید نیست اما در سالهای اخیر به شدت گسترش یافته و به تمام فعالیت های بازارهای بورس سرایت کرده است . بورس ها در حجم معاملات ، فهرست اوراق بهادار قابل معامله در آنها و سیستم پرداخت با هم رقابت دارند اما علاوه بر این زمینه ها ، رقابت می تواند در فعالیت های جانبی بازارهای بورس نیز ایجاد شود . بورس ها با اضافه کردن شرکت های جدید در لیست هایشان و افزودن سهامی بیشتر از سهام شرکت های موجود در معاملات خود می خواهند ابعادی گسترده تر داشته باشند . پیشرفت تکنولوژی به ویژه تکنولوژی اطلاعات رفع موانع طبیعی بر سر راه معاملات بین المللی را بسیار کم هزینه نموده است . این پیشرفت ها فضای بیشتری برای رقابت ایجاد نموده اما با وجود این ، میزان و ماهیت رقابت در لایه های مختلف بازارهای بورس کاملاً مشخص نیست .^۱

ب) کاهش ریسک: بازار سهام هم چنین می تواند در کاهش ریسک تولیدی و نقدینگی نقش مؤثری داشته باشد. خطر شوک های تولیدی و نیز عدم دستیابی به نقدینگی مورد نیاز همواره ذهنیت مدیران و عاملان اقتصادی را به خود مشغول نموده است . بازار سهام با کاهش میزان مخاطره های یاد شده ، فضای قابل اعتمادی جهت تصمیم گیری برای سرمایه گذاری را فراهم می آورد .

ج) کاهش تورم : همان طوری که گفته شده یکی از عمده ترین ویژگی های کشورهای در حال توسعه وجود بازارهای مالی ناکارآمد می باشد ؛ به عبارت دیگر سهم معاملات این بازارها در تولید ناخالص داخلی کشورهای فوق بسیار اندک است . به همین دلیل بانک مرکزی در این کشورها عمده ترین منبع تأمین کننده اعتبارات می باشد. در این حالت وجود یک بازار مالی کارآ که بتواند

---

^۱ . باقری ، محمود و سیدی ، جواد ، همگرایی و رقابت در بازارهای بورس : تعارض حقوق رقابت و حقوق بازار بورس ، فصلنامه حقوق ، دوره ۳۸ ، شماره ۳ ، پاییز ۱۳۸۷ ، ص ۶۰

منابع مورد نیاز بنگاه ها و دولت را فراهم نماید و از گسترش بی قاعده اعتبارات و افزایش تورم جلوگیری نماید ، ضروری به نظر می رسد .

د (تأمین مالی بودجه دولت و بنگاه ها : بازار اوراق بهادار با جمع آوری منابع مالی اندک و سرگردان نزد افراد و تبدیل آن به سرمایه های انبوه ، امکان سرمایه گذاری بیشتر به خصوص در طرحهای سرمایه بر را فراهم می نماید . دولت نیز می تواند از طریق فروش اوراق مشارکت و یا اوراق قرضه بدون آنکه تغییری در حجم پول ایجاد نماید ، کسری بودجه اش را تأمین نماید .

و (رشد اقتصادی : رشد اقتصادی و عوامل مؤثر بر آن از جمله مباحث مورد توجه اقتصاددانان و محافل برنامه ریزی پس از جنگ جهانی دوم بوده است. به همین دلیل تاکنون نظریه های مختلفی به منظور تعیین عوامل مؤثر بر آن ارائه شده است . بی شک یکی از مهم ترین عوامل مؤثر بر رشد اقتصادی پس انداز و منابع مالی می باشد .

اگرچه بورس اوراق بهادار در ایران از سهم قابل توجهی در درآمد ملی برخوردار نبوده است اما نظر به روند رو به رشد آن در سالهای اخیر انتظار می رود که طی سالهای آتی بتواند نقش مهمی را در رشد اقتصادی کشور ایفا نماید^۱ .

---

^۱ . نیک بخش تهرانی ، محمد حسن و مهدی آذر صابری ، آشنایی با بورس الکترونیکی و زیر ساختهای آن ، چاپ اول ، انتشارات انستیتو ایران ، ۱۳۸۰ ، ص ۲۳۶